

Bölcsek, királyok, ajándékok

SZIGETHY GÁBOR

Zsuzsanna nővér arcára már nem emlékszem. Mi, boldog félárvak a karácsony estét otthon töltöttük (én tündér-szemű édesanyám ölében), az árvak itt-ott, családoknál. De Zsuzsanna nővér a hűvös-völgyi evangélikus árvaházban 1949. december 23-án délután maga köré gyűjtötte a hét-nyolc éves apróságokat, és mesélt nekünk: pásztorokról, Betlehemről, napkeleti királyokról, jászolban bóbiskáló Jézuskáról.

Zsuzsanna nővér arcára nem emlékszem, csak a kezére. Fogta a kezem. Barangoltunk a három királyok történetében. Tőle hallottam először a szót; *lángos csillag*. Nem értettem, de gyönyörű volt. Úgy emlékszem, hét évesen sokféleképpen próbáltam elképzelni. Láttam a három királyokat fénycsóván lovagolva, szikraesőben megérkezni Betlehembe, és arra gondoltam, hogy a csillag vezeti majd vissza hozzánk apámat (akkor még nem tudtam: 1947-ben a túlvilágra vezényelték őt földi parancsnokai), nem értettem a titokzatos szavakat: tömjén, mirha (lehet, hogy csokoládé?; nem mertem Zsuzsanna nővért megkérdezni), és amikor késő délután megjött értem édesanyám és elindultunk hazafelé, az árva kis Kenézzel (nem emlékszem a keresztnévére), akit mi vitünk magunkkal haza Karácsony estére, veszekedtem a villamoson. Nem tudtunk megegyezni, melyikünk legyen a szerencsés király.

Este elalvás előtt láttam az égen a lángcsóvás csillagot. Másnap reggel a kis Kenéz azt mondta: ő is.

Egyikünk sem hazudott.

Sok-sok évvel később, 1976-ban repülőgépen érkeztem Rómba. Egy hétig elvarázsolva bolyongtam a csodalabirintusban. A Szent Péter téren báméskodtam kora délután, ilyenkor a tér kihalt, az árusok legtöbbje elvonul az árnyékba szundikálni. A tér egyik sarkában nagy asztalon könyvek. Biblia, Szentek élete, albumok, Róma útikönyv, térkép, szentkép, levelezőlap, újságbetű és kép a turistáknak.

Az árus figyel, ahogy nézelődöm. Turkálók a könyvek között, egyik-másikba belelapozok. Kora délutáni kellemes Róma-turmix. A tulaj kibújjik az árnyékból, nem nagy meggyőződéssel, de kínálni kezdi portékáját. Látja rajtam: üres a zsebem.

Angol, német? — kérdezi olaszul a különböző nyelvű könyvekre mutatva. *Magyar* — válaszolok olaszul.

Magyar nincs — mondja magyarul. És mosolyog a szeme. Be-

szélgetünk. Erről, arról, már nem emlékszem miről. És amikor indulnék — megállt mellettem egy férfi és összehúzott szemmel hallgatta, milyen furcsa nyelven karattyolunk —, újdonsült ismerősöm hirtelen lehajolt, a pult alól előhúzott és a kezembe nyomott egy vékony, zöld műanyag borítású könyvet. *Most jelent meg, ajándék, mindenjót* — mondta, és a mellettem álló férfi felé fordult: *angol, német? Köszönöm* — gondolom, valami ilyesmit dadogtam és lassan elindultam az Angyalvár felé. A könyvnek csak a címdoldalát néztem meg. *Népipakönyv énekekkel és az Új miserenddel.* Szerkesztette P. Dr. Rákos Balázs Raymund. Róma, 1976.

Évekig pihent a könyv ágyam fölött a polcon érintetlenül.

De egyszer rendezgetés közben belelapoztam és órákra odapadtam egy verssorhoz: *Krisztus Jézus Nagyanyjának, dicsőséges Szent Annának...* Járatlan vagyok a katolikus szentek történetében, de elbűvölt a verssor: *Krisztus Jézus Nagyanyjának...*

A Szent: családtag. És a *Példabeszédek (Derék asszonyt kicsoda találhat? Mert ennek ára sokkal felülhaladja az igazgyöngyöket)* ihlette, Szent Annát köszöntő ének hangütése mint a régi magyar népdaloké; *Boldog volt a házad, hú feleség, / Drágakő lett benne a békesség...*

...A pirkadat már konyhában talált...

Álmosan állok az ajtóban: Menj vissza álmodni, kisfiam!

...Úgy keltél útra az élelemért...

Ritmusra lendül a lábunk, húzzuk a piacra nagyanyámmal a pajtásszekeret.

...Szőlőt telepített a munkakedved...

Negyvennégy nyarán a hegyen kiszáradt a kút, fejem búbjáig koszos vagyok, belemárt a mustoskádba, kacagok, kacagunk.

Krisztus Jézus nagyanyjának...

A szent: családtag.

Eszembe jut Zsuzsanna nővér hangja: *Mária, Jézus Krisztus édesanyja....*

Eszembe jut édesanyám hangja, amikor Karácsony este az ajándék-izgalomtól már alig-alig fékezhető két fiát leültette az asztal mellé, és csendesen fölolvasta nekünk Máté evangéliumából Jézus születésének történetét. Már kamasz voltam, amikor egyszer megkérdeztem: miért napkeleti bölcsek, miért nem három királyok?

Anyám sem tudta, én sem jártam utána.

De most, amikor újra kezembe vettem a Rómában majd negyedszázada megjelent imakönyvet, izgatni kezdett a történet. Nem a tudós okfejtések, a teológiai értelmezések, a biblia szakértők magyarázatai!

A költők álmai érdekeltek, akik kétezer éve szavakat szavukba öltve mesélik Jézus Krisztus születésének történetét.

Szent Hilarius — *Hajnali éneke Krisztus életéről* — több mint másfélezer évvel ezelőtt így írt: *Elsőbb csillagjáró bölcsek imádták a Kisdedet, / aranyat és tömjént hozva mint királyi adományt.*

Stellam secuti — olvasom latinul; Babits Mihály csodás szavával: csillagjáró. De ez a magyar szó nem csupán azt jelenti: a csillagot követő, a csillagok nyomában járó, hanem az is eszünkbe jut e szót hallva: fellegjáró — köd előttem, köd utánam. Csillagjáró szavunkban ott alszik fellegjáró szavunk is.

Hilarius követi Máté evangéliumát: *Magi* — bölcs, mágus, nagy tudású ember, semmiképpen nem király, uralkodó. De ajándékuk latinul is *királyi* (regi), bár a mirhát Hilarius elfelejti megemlíteni. S a késő középkori ismeretlen szerző latin nyelvű himnuszában (*Éneke Krisztus születésére*) sem királyok, hanem bölcsek imádják s köszöntik ajándékkal a kisdéd Jézust:

*Csillagjáró bölcsek
a Krisztust imádvá
hoznak tömjént, mirhát és aranyat
mi a Gyermeknek szíveinket adjuk!*

Stella duce Magi — Babits Mihály a másfajta latin kifejezést ismét csillagjárónak fordítja. Mi magyarok csillagjárásnyira vagyunk Betlehemtől. És gazdagodik a történet: akinek tarsolyában nincs tömjén, arany és mirha, szívét ajándékozhatja a kis Jézusnak. Máté evangéliumát Károli Gáspár így fordítja: *napkeletről bölcsek jövének*. A modern fordításokban is így olvassuk, s a középkori latin himnuszokban szintén napkeleti bölcsek érkeznek a csillagot követve Betlehembe.

De Hilariusnál az ajándék már *királyi*.

Parasztbibliánk tanúsága szerint — évszázadok alakították, formálták, csiszolták e szövegeket — van, aki úgy meséli: napkeleti bölcsek, van, aki úgy: napkeleti királyok. A Beszterce-Naszódon 1900-ban született Gáspár Antalné Palkó Mária napkeleti királyokról beszél, a Heves megyei Bodonyból származó, 1908-as születésű Kovács Józsefné Bazsó Borbála napkeleti királyokról, akiknek a nevét is ismeri: Gáspár, Menyhért, Boldizsár.

József Attila versében napsütötte országból érkezett *Betlehemi királyok* látogatják meg a kis Jézust, s a költő azt is tudja: egyikük *szerecseny*.

Talán Vas István is József Attila versére gondolt, amikor *A názáreti Jézus története* című könyvében a három királyok közül az egyikről azt állítja: *szerecsen*.

Napkeleti királyok. Napkeleti bölcsek. Közülük az egyik néha szerecsen. (Az aranyosmaróti oltárkép ismeretlen festője 1460 körül három európai királyt fest, kezükben ajándékkal, a Mária ölében ülő Jézus Krisztus köré. A szepeshelyi oltár ismeretlen alkotójának táblaképén 1480-90 táján az egyik király már sötét bőrű és turbánt visel. Nándorfehérvár messze van. Mohács közel.)

Újra elolvasom Rákos Balázs Raymund *Népipamakönyvét*, a Jézus születéséről írott imát.

Úr Jézus, világ Világossága, aki a három napkeleti bölcsek ki-nyilatkoztattad magadat, hálát adok Neked, hogy engem is az igaz hit világosságára vezettél. Engedd, isteni Údvözítőm, hogy e boldogító világosság számára mindig kitárjam lelkemet. Segíts, hogy a legtisztább szeretet aranyát, a buzgó imádság tömjénjét és a keresztény önmegtagadás mirháját ajánlhassam fel Neked, aki Istenem, Királyom és Megváltóm vagy.

Adj kegyelmet, hogy tanításod szerint rendezzem be életemet, és a három szent királyhoz hasonlóan állhatatosan folytassam az utat a mennyei haza felé, majd célba érve, Téged dicsőségemben örökké áldhassalak. Amen.

Az első bekezdésben: *napkeleti bölcsek*.

A második bekezdésben: *három szent király*.

Szent Hilariusnál: *mint királyi adomány*.

Ebből könnyen lehet: a királyok adománya.

Máté evangéliumában: a napkeleti bölcsek három ajándéka arany, tömjén, mirha.

Ebből könnyen lehet a *három királyok ajándéka*.

Nem a szavak fontosak. Nem az arany, a tömjén, a mirha.

Királyok? Bölcsek? Mindegy.

Szeretnék úgy emlékezni: Zsuzsanna nővér 1949. december 23-án az evangélikus árvaház ebédlőjében az asztal körül helyet foglaló apró nebulóknak a legtisztább szeretet aranyáról, a buzgó imádság tömjénéről, s a keresztényi önmegtagadás mirhájáról mesélt. Akkor, amikor még nem tudtam, hogy évek múlva majd minden Karácsony reggel leveszem könyvespolcomról az édesanyámtól örökölt, Babits Mihály fordította *Amor Sanctus* kötetet, középkori latin himnuszaink gyönyörű gyűjteményét, fellapozom s elmormolom magamban a napkeleti bölcsek Betlehemben mondott szavait:

*Csillagjáró bölcsek
a Krisztust imádvá
hoznak tömjént, mirhát és aranyat:
mi a Gyermeknek szíveinket adjuk!*

Karácsony este minden évben csak néhány ember van körülöttem. Azok, akiket mindenkinél jobban szeretek. Kint, bent nagy a csend. És mellettem áll, fogja a kezem rég halott édesanyám. Mosolyog rám Zsuzsanna nővér. Megsimogatja fejem a nagyanyám.

És mint gyerekkoromban, látom az égen fényesen suhanó lángos csillagot.

Ilyenkor az ember nem fél az élettől, nem fél a haláltól.

Nincs aranyam, nincs tömjénem, nincs mirhám.

De a szívemet mindig odaadhatom azoknak, akiket szeretek.